

ДЕРЛЕМЕНКО

Віталій Володимирович;

д-р пед. наук, завідувач відділу науково-методичної роботи та наукового реферування сільськогосподарської літератури, Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України (м Київ)

ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ПРИ РОЗРОБЦІ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ КОНСУЛЬТАЦІЙНО-ОСВІТНІХ СЛУЖБ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Досліджується використання термінології педагогічних дисциплін при розробці концептуальної моделі системи консультаційно-освітніх служб аграрного профілю.

Изучается использование терминологии педагогических дисциплин при разработке концептуальной модели системы консультационно-обучающих служб аграрного профиля.

Using terminology of pedagogical disciplines during the creation of conceptual model of consulting and training services system of agricultural profile was explored.

Розробляючи концептуальну модель системи консультаційно-освітніх служб (КОС), здатної працювати в умовах реформування сільського господарства, нами були використані досягнення багатьох наук і врахований кращий досвід різних країн світу з питань організації науково-освітньої роботи з користувачами науково-технічної інформації аграрного профілю.

При цьому виникла потреба у глибокому розумінні і знанні термінології, яка використовується в цій сфері.

В процесі глобальної інформатизації суспільства здійснюється багато досліджень. Проте більшість наук, які їх здійснюють, є відносно новими і вводять в професійну практику і побутову мову велику кількість нових понять, термінів і дефініцій, багато з яких ще не закріплені вітчизняними стандартами і трактуються фахівцями далеко неоднозначно.

При визначенні поданих вище термінів "поняття", "термін" та "дефініція". Нами було прийняте трактування Ф.С. Воройського [1], з яким важко не

погодитись:

Поняття – форма думки, що є результатом пізнання об'єкту, в якій відбиваються у цілісній сукупності загальні та суттєві ознаки предмету (об'єкту) або явища;

Термін – слово або словосполучення, що є лише означенням певного поняття;

Дефініція – логічна дія по визначенню поняття, розкриттю його змісту, виділенню суттєвих рис об'єкту, які відрізняють його від будь-яких інших об'єктів, і висловлюється закінченим і побудованим за правилами логіки реченням.

Одразу ж зафіксуємо, що “розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації” нами трактується як процес оперативного доведення первинної (повнотекстової) та вторинної (реферативної, бібліографічної, фактографічної і т.д.) науково-технічної, ринкової, правової та іншої сільськогосподарської інформації до користувачів – працівників агропромислового виробництва (АПВ), землекористувачів і землевласників. Він здійснюється шляхом надання їм консультаційно-освітніх послуг з питань ведення господарства, набуття і закріплення навичок роботи тощо, у відповідності до їх запитів і потреб. При цьому в найкращий спосіб мають бути використані сучасні електронні форми пошуку, доставки і надання інформації з використанням комп'ютерних мереж та різноманітних видів носіїв, досягнення бібліотекознавства та бібліографознавства, педагогіки та інших наукових дисциплін.

Існує багато різних визначень найпоширенішого терміну і поняття "інформація". Наприклад, її розглядають як: "зміст будь-якого повідомлення, відомості про будь-що, які розглядаються в аспекті їх передачі у просторі і часі..." (ГОСТ 15971-84. Информационное обеспечение АСУ. Термины и определения. Введ.01.01.85.); "дані, що мають бути передані" [2]; "зміст, значення даних, що вкладається в них людиною" [3] і т.п. Проте, не можна не навести класичне визначення Л. Шенона [4], у відповідності з яким інформація - це те, що скорочує ступінь невизначеності (ентропії) у його адресата про будь-який об'єкт. Іншими словами інформація – це те, що збільшує ступінь знань індивіда про об'єкти оточуючого його світу.

Різне трактування поняття "інформація" його користувачами,

включаючи професіоналів, пояснюється: по-перше, його складною і неоднозначною суттю, яка до того ж має тенденцію досить швидко змінюватись в ході науково-технічного прогресу, а, по-друге, тим, що цитовані та інші визначення цього поняття виділяють лише ті його ознаки, які служать досягненню конкретних цілей або відповідають контексту документів, в яких вони мають бути опубліковані. Так, наука кібернетика, розширено тлумачачи поняття "інформація", винесла його за межі людської мови та інших форм комунікацій між людьми, пов'язавши з цілеспрямованими системами будь-якої природи.

Тому ми наголосимо на тих ознаках поняття "інформація", які необхідні більшості наших читачів, тобто тим, хто причетний до надання/одержання консультаційно-освітніх послуг.

Стисло ці ознаки можна сформулювати в такий спосіб: Інформація – це відомості або дані, що об'єктивно відбивають оточуючий світ, окремі його елементи та (взаємо)зв'язки між ними, становлять інтерес для індивідів і матеріалізовані у формі зручній для використання, передачі, збереження, обробки і розповсюдження, в т.ч. засобами автоматизації і комп'ютеризації.

В межах наданої нам кількості сторінок для викладу матеріалу, маємо оминати значний внесок кібернетики, інформатики та інших наук на формування термінології нашого напрямку досліджень, посилаючись на них лише в разі потреби, і перейти до розгляду внеску у збагачення термінології бібліотечно-бібліографічними та іншими науково-освітніми дисциплінами.

Іноді це відбувалось через інші науки. Відомо, що на інформатику як наукову дисципліну впливають особливості, притаманні сучасному етапу розвитку науки і техніки [5, 6]. Серед них, наприклад, процес різкого кількісного зростання обсягів наукових публікацій в світі, що ускладнює первинну орієнтацію у величезних документальних масивах і потоках. Цей факт спонукав інформатику до розробки питань механізації і автоматизації процесів, які по своїй суті є бібліотечними та бібліографічними. Проте, цим аспектом ні бібліотечна, ні бібліографічна наука (в силу своєї гуманітарної спрямованості, яка склалась історично) ніколи серйозно не займались. Представники інформатики, беручись до розв'язання цих проблем як би з боку,

не схильні були визнати їх бібліотечно-бібліографічними, вважаючи, що інформатика займається чимсь принципово новим, органічно не властивим бібліотечній справі і бібліографії. У цьому і полягала головна причина взаємного непорозуміння, яке одразу виникло, а саме: протиставлення "традиційних" і "нетрадиційних" засобів і методів інформаційного обслуговування, кількісних і якісних підходів тощо. Зараз ситуація змінилась. Довгі теоретичні дискусії, глибоке осмислення практичного досвіду інформаційного обслуговування привели до наближення позицій та більш узгодженого розуміння спільного і специфічного в цих галузях, хоч окремі протиріччя, звичайно, існують і сьогодні [7].

Головним в цьому плані є те, що бібліотекознавство і бібліографознавство спираючись на готові документальні форми джерел знання, які історично склалися, займаються проблемами їх використання не лише в наукових, але й громадських цілях. Зазначені науки не ставлять перед собою завдання оптимізувати всю систему інформаційних комунікацій, їх обходить проблема руху інформації не зафіксованої на матеріальних носіях. Науково-інформаційна діяльність та інформатика розглядають інформаційні комунікації науки, взяті в цілому, на всіх рівнях і у всіх формах (в тому числі бібліотечно-бібліографічних). Кінцева мета тут – максимально оптимізувати всю систему наукових комунікацій, привести її у відповідність з потребами сучасної науки.

В цьому полягає певна подібність і разом з тим специфічність у визначенні об'єктів і цілей бібліотечно-бібліографічної та інформаційної наукових дисциплін.

Суттєву роль у зближенні цих наук відіграє і спільна своєрідність положення, яке вони займають. Самостійність (системна цілісність) бібліографії як суспільного явища виявляється головним чином на рівні її основних суспільних функцій (пошукової, комунікативної та оціночної). Практично реалізація цих функцій відбувається всередині тих сфер діяльності, в яких функціонує бібліографія. Науково-інформаційна діяльність, будучи за своїм основним призначенням науково-допоміжною, також виникла як внутрішній механізм самої науки (як засіб її інформаційного самозабезпечення), але разом з тим ця діяльність не могла успішно розвиватись

поза традиційними бібліотечно-бібліографічними установами, їх форм і методів. Іншими словами, з точки зору бібліографії, бібліотечна справа і науково-інформаційна діяльність – це канали, через які бібліографія практично реалізує свої суспільні функції. З позицій же бібліотечної і науково-інформаційної діяльності бібліографія є їх власним структурним рівнем (контуром), на якому бібліотека або науково-інформаційний орган забезпечує своїх споживачів засобами бібліографічної орієнтації в документальних джерелах знань. Такий спосіб, бібліографічна, бібліотечна та науково-інформаційна діяльності утворюють в сукупності систему, елементам якої притаманні як спільні (співпадаючі), так і специфічні задачі і функції. Ці співвідношення зберігаються і на рівні відповідних наукових дисциплін – бібліографознавства, бібліотекознавства та інформатики, що обумовлює використання спільних термінів і понять. Звернемося до першоджерел. У 1986 році був виданий термінологічний словник "Бібліотечна справа" (упорядники – Сулова І.М. та Уланова Л.М.) [8], який віддзеркалював стан бібліотечної лексики на 1985 рік і залишався настільною книгою бібліотечних фахівців понад ціле десятиліття. Проте політичні та економічні зрушення останніх часів внесли відповідні корективи у діяльність бібліотек. Вони були звільнені від ідеологічного тиску і одержали значну самостійність у визначенні напрямів організації своєї діяльності. Ринкові умови змусили більшість бібліотек та інших інформаційних установ перебудувати свою роботу у відповідності з новими умовами господарювання і фінансування. З'явилися нові форми співробітництва, в т.ч. з зарубіжними партнерами, на основі використання сучасної комп'ютерної техніки, інформаційних технологій тощо. Все це призвело до значного оновлення і бібліотечної термінології, появи додаткового шару нових понять в лексиконі працівників бібліотек, що знайшло відображення у "Термінологічному словнику з бібліотечної справи та суміжних галузей знань" [9].

Розглянемо лише кілька з них, які частіше за інші використовуються в офіційних документах та massmedia.

Інформаційна політика – національна політика, що визначає стратегію діяльності в галузі збирання, обробки, пошуку і розповсюдження інформації [Ibidem].

Інформатизація – процес широкого використання інформації і знань як

третього виду ресурсів (в доповнення до матеріальних та енергетичних) і пов'язаного з ним впровадження систем автоматизованої обробки і використання інформації в усіх сферах життя суспільства [Ibidem]. До цього слід додати, що ми розглядаємо це поняття як сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних виробничих процесів, що спрямовані на створення умов задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної техніки.

Засоби інформатизації – електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі і мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій.

Інформаційний центр – постійний або тимчасово діючий інформаційний орган, що здійснює інформаційне обслуговування з визначеного кола питань. Організує і координує роботу безпосередньо або опосередковано підпорядкованих йому інформаційних підрозділів. Інформаційний центр, який здійснює діяльність в сфері науки, зветься науково-інформаційним центром (НІЦ), а в галузі розвитку техніки – центром науково-технічної інформації (ЦНТІ) [Ibidem].

Інформаційна технологія – сукупність способів і прийомів обробки інформації в усіх видах людської діяльності з використанням сучасних засобів зв'язку, поліграфії, обчислювальної техніки і програмного забезпечення [Ibidem]. До цього додамо, що це цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, які забезпечують високу швидкість обробки даних, миттєвий пошук інформації, доступ до інформаційних джерел незалежно від місця їх зберігання.

Інформаційний ресурс – третій найважливіший вид ресурсів сучасного суспільства, що (поряд з матеріальними та енергетичними) забезпечує ефективне збирання, обробку, зберігання, пошук і використання інформації [9], або сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо).

Інформаційна послуга – доведення отриманого кінцевого результату до

споживачів з метою задоволення їх інформаційних потреб [Ibidem], тобто дії суб'єктів, спрямовані на забезпечення користувачів інформаційними продуктами.

Інформаційний продукт (продукція) – створювана в інформаційній індустрії сукупність інформаційних документів, баз даних і послуг [Ibidem], іншими словами документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів.

Оскільки в основі діяльності КОС лежить освітня функція, навчання – передача інформації, тобто знань і досвіду, шляхом використання різних прийомів і методів роботи, до розробки теми була залучена термінологія педагогіки.

Знання – особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їх істинності. Знання, як правило, відповідальне перед практикою, яка одна здатна забезпечити йому статус знання. Або, як визначено у другому виданні Української Радянської Енциклопедії (К., 1977–1985) [Т. 4, с. 286] це упорядкований в систему і підтверджений практикою результат пізнання.

Навчання – цілеспрямований процес передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини [Ibidem, т. 7, с. 196].

Основним його результатом є освіта. Освіта – процес і наслідки засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, необхідних для практичної діяльності. Залежно від характеру підготовки до життя і праці розрізняють загальну і спеціальну освіту. Перша з них озброює сукупністю знань з основ наук, які необхідні для оволодіння будь-якою професією. Спеціальна освіта дає знання, уміння і навички, необхідні працівникові конкретної професії і відповідної кваліфікації [Ibidem, т. 8, с. 68].

Уміння – здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок [Ibidem, т. 11, кн. 1, с. 485].

Навички – дії, складові частини яких у процесі формування стають автоматичними. Навички необхідні компоненти уміння [Ibidem, т. 7, с. 193].

Метод – шлях дослідження чи пізнання – спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглянутого об'єкта [Ibidem, т. 6, с. 478–479].

Методологія – сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці [Ibidem, т. 6, с. 480].

Для осмислення діяльності КОС виникла потреба у вивченні термінології політичних, економічних, юридично-правових та інших дисциплін, які автор планує розглянути у наступних публікаціях.

Визначення та упорядкування основних понять, термінів і дефініцій дозволяє розмовляти науковцям і фахівцям для всіх зрозумілою мовою і робити відповідні висновки, необхідні для організації спільної роботи по створенню КОС.

Виходячи з цього створення концептуальної моделі сучасної КОС АПВ здатної ефективно функціонувати в нових для України ринкових умовах і постійних реорганізацій, потребує використання досягнень багатьох наук, спрямованих на розвиток загальної теорії великих комп'ютерних систем, врахування світового досвіду використання БД та БнД, можливостей мережових технологій, навчання кадрів, роботи з користувачами науково-технічної сільськогосподарської інформації тощо. При цьому необхідно оволодіти комплексними інформаційно-системними знаннями через вивчення і розуміння термінології, яка використовується в цій сфері, проте здебільшого ще не закріплена вітчизняними стандартами і трактується фахівцями далеко неоднозначно.

Вагомий внесок в розвиток наук, спрямованих на створення і управління різноманітними системами зробили серед інших наук і педагогіка, бібліотекознавство та бібліографознавство.

Для обробки, збереження і розповсюдження різноманітних видів інформації використовується велика кількість різнотипних (по функціям та технології) інформаційних систем, які визначаються різними термінами, що часто спричиняє перекручення функціональної або технологічної їх суті.

Різнomanітність трактування термінів свідчить про слабку керованість процесів проектування КОС, відсутність державних і міжнародних стандартів, а також науково-методичних посібників і теоретичних розробок з упорядкування та впровадження термінології.

Список використаної літератури

1. Воройский Ф. С. Систематизированный толковый словарь по информатике : (вводный курс по информатике и вычислительной технике в терминах) / Ф. С. Воройский. – М. : Либерия, 1998. – 376 с.
2. *Словарь* терминов по информатике. – М. : Наука, 1971. – 359 с.
3. *Computer Dictionary* : The comprehensive standard for business, school, library, and home. – 2-nd ed. – Washington : Microsoft, 1994. – 496 p.
4. *Шеннон Р.* Иммитационное моделирование систем - искусство и наука. Пер. с англ. /Р. Шеннон ; под ред. Е. К. Масловского. – М. : Мир, 1978. – 418 с.
5. Михайлов А. И. Информатика / А. И. Михайлов, А. И. Черный, Р. С. Гиляревский // БСЭ. – 3-е изд. – М., 1973. – С. 348–350.
6. *Связь* библиотечно-библиографических дисциплин с информатикой : сб. науч. тр. – Л., 1982. – 161 с.
7. *Основные* проблемы информатики и библиотечно-библиографическая работа / под ред. А. В. Соколова. – Л., 1976. – 319 с.
8. *Библиотечное* дело : терминологический словарь / сост. : И. М. Сулова, Л. Н. Уланова ; Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. – М. : Книга, 1986. – 224 с.
9. *Терминологический* словарь по библиотечному делу и смежным отраслям знания / сост. : З. Г. Высоцкая (отв. ред.), В. А. Врубель, А. Б. Маслов, Л. К. Розеншильд ; РАН, Б-ка по естественным наукам. – М., 1995. – 268 с.